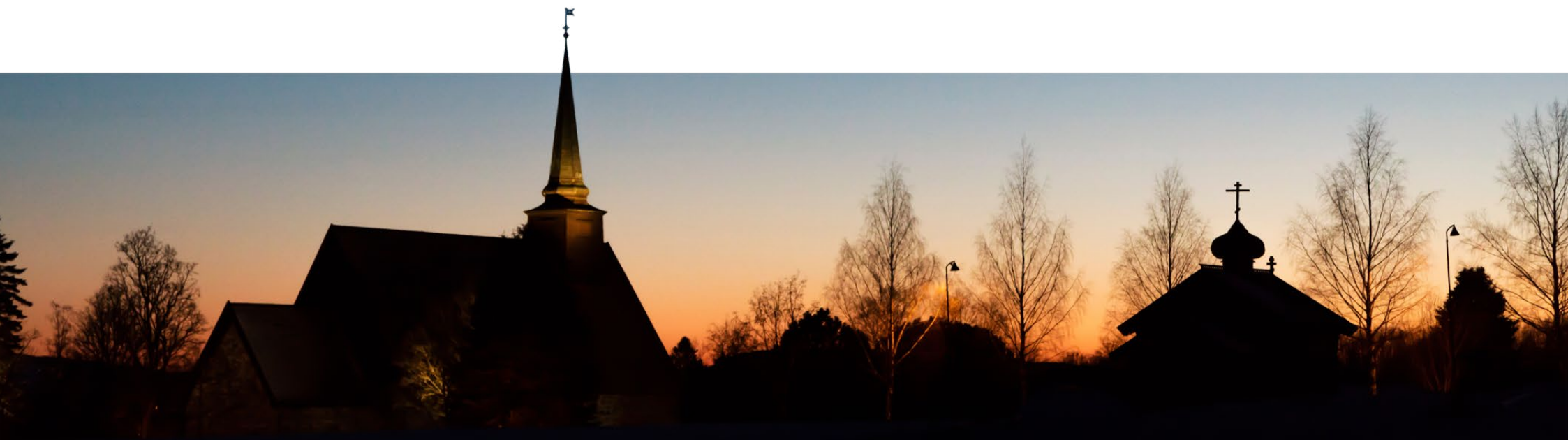

TEMAPLAN KULTURMINNER

Verdal kommune
2022 – 2034
(Hovedfokus 2022 – 2026)

INNHALDSFORTEGNELSE

Formål og nasjonale, regionale og lokale føringer	3
Sterk fortid, stolt framtid.....	4
Slik ble planen til	5
Bevaring og virkemidler	6
Temadel og tiltaksdel	7

TEMADELER

Slaget på Stiklestad og olavshistorien vår	8
Handel og industri	11
Verdalsraset/elv.....	15
Jamtlandsvegen.....	17
Sørsamisk urfolk og skogfinsk minoritet	19
Krigsminner	22

FORMÅL OG NASJONALE, REGIONALE OG LOKALE FØRINGER

Planens formål

Planarbeidets formål er å gjøre kulturminner og kulturarv synlig og tilgjengelig, og bidra til at vår lokale historie blir gjort levende for innbyggerne. Vår historie er forankret i et mangfold av spor som vi daglig omgir oss med. Sporene er ikke-fornybare kilder til kunnskap og opplevelse for dagens innbyggere og kommende generasjoner. Ikke alle kulturminner eller kulturmiljø kan tas vare på. Gjennom prioritering og målretta tiltak vil en kunne nå et mål om ei bærekraftig utvikling der et representativt utvalg av kulturarven kan bli bevart i kommunen. Det er også et mål å legge til rette slik at kulturminnene blir et virkemiddel til å kunne formidle historien. Med dette kan vi styrke innbyggernes identitetsfølelse, og på sikt danne grunnlag for videreutvikling av Verdal. Kulturminneplanen legger vekt de områder som vurderes som viktig og sentrale å prioritere i planperioden. Områder og tiltak som er løftet fram i planen skal prioriteres, og planen skal også være et verktøy for å prioritere bort andre områder og tiltak.

Nasjonale, regionale og lokale føringer

Det viktigste lovgrunnlaget for vern av kulturminner og kulturmiljø finner vi i [Lov om kulturminner \(kulturminneloven\)](#) og [Lov om planlegging og byggesaksbehandling \(plan- og bygningsloven\)](#).

Hensynet til kulturminner og kulturmiljøer er også beskrevet i [Norges nasjonale miljømål](#).

Riksantikvarens føring er: «Alle har et felles ansvar for å ta vare på kulturminner, kulturmiljøer og landskap for kommende generasjoner.

Den offentlige forvaltningen har et særskilt ansvar for å sikre at de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen oppfylles.»

Riksantikvarens satsing, «Kulturminne i kommunen», er et prosjekt som har som mål: *«Å styrke kompetansen om kulturmiljø i kommunane og få betre oversikt over verneverdige kulturmiljø. De peker på at det er viktig at kommunen både har kompetanse og kapasitet til å sikra kulturmiljøet i arealforvaltninga, og samtidig kunne bidra med gode råd og rettleiing til eigarar av freda og verneverdige bygg og anlegg. For å oppnå dette er det viktig å styrke kulturmiljøkompetansen og -kapasiteten regionalt og lokalt.»*

Trøndelag Fylkeskommune vedtok i 2021 en [ny regional plan for kulturmiljø i Trøndelag for perioden 2022-2030](#).

Verdal kommune vedtok [Kommuneplanens samfunnsdel](#) i kommunestyret 27. september 2021. Kulturminneplanen er en operasjonalisering av kommuneplanens samfunnsdel for å prioritere tiltak som sikrer bevaringsverdige kulturminner og kulturmiljø, men også tiltak som legger til rette for synliggjøring og formidling av historien vår. Arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel viser til at stedlige kvaliteter som kulturminner og -miljø, arkitektur, kunst og grønt skal utnyttes som identitetsbyggende elementer. Dette er i tråd med kommunens visjon. Verdal kommune vedtok en ny visjon i mai 2021. Den nye visjonen, «sterk fortid – stolt framtid», peker nettopp på hvordan vi skal bruke den sterke historien vi har i Verdal til å bygge ei framtid vi kan være stolte av.

STERK FORTID – STOLT FRAMTID

Visjon, Verdal kommune

Verdal kommune

Inspirasjon til kommunevåpenet

Kommunevåpenet til Verdal kommune er inspirert av Olavsantemensalet fra Haltdalen stavkirke. Et altermaleri som viser Olav sitt inntog i Verdal og hans fall på Stiklestad.

Her er kongeskjoldet rødt med gult kors. Selve korset er utbøyd og tilspisset.

Olavsantemensalet er et av Norges mest kjente høygotiske antemensaler (ca. 1300). I 1930 skjenket Nasjonalmuseet antemensalet til Nidarosdomen hvor det er i dag.

SLIK BLE PLANEN TIL

Arbeidet med temaplan kulturminner startet i 2020. Det er en tverrfaglig arbeidsgruppe som har arbeidet fram planer og virksomhetsleder kultur og virksomhetsleder landbruk, miljø og arealforvaltning har vært styringsgruppe. 25. november 2020 var det orientering om planen i Utvalg mennesker og livskvalitet. Det kom gode innspill fra utvalget som er tatt med i det videre arbeidet. Planen skulle i utgangspunktet være ferdig i november 2021, men arbeidet har blitt noe forskjøvet på grunn av pandemien vi er i.

Det er avlyst flere involveringsmøter, men likevel har det vært en god dialog med flere resurspersoner og det er gjennomført en rekke befaringer som er en del av kunnskapsgrunnlaget for planen. Det kan nevnes noen av befaringene: Veita med Solveig Ness, Jamtlandsvegen med Roald Veimo, Hegstadmarka med Olav Einar Hegstad og Lars Forseth, Hallemsmarka med Johan Lian og Lars Forseth og flere befaringer, og en arkeologisk utgraving i Vinne. Arbeid med samiske kulturminner i Vera med en ressursgruppe, arkeologer fra SNK og Harald Bugge Midthjell som er arkeolog for Sametinget, befaring og registrering av funn. Befaring i Malsådalene med Hilde Yri TRFK, Erlend Åsgård Mathisen og Malsådalens venner. Møter med Øras Vel om Rostadbrygga. Befaring i De Værdalske Befestninger med Riksantikvaren, For-

svarsbygg og Foreningen til bevaring av De Værdalske befestninger.

Arbeidsgruppen har vært på foredrag om skogfinnene ved Marte Heie Hallem, og deler av arbeidsgruppen har vært på foredrag om olavsarven med Heidi Anett Øvergård Beistad og en i gruppa har vært på foredrag med Anders Fortun Svendsen Fortun om funn av fornminner som er gjort i Vinne de siste årene.

I perioden det er arbeidet med temaplanen har det vært flere møter med Trøndelag fylkeskommune og Stiklestad Nasjonale Kultursenter om forskjellige tema. Parallelt med planarbeid er det arbeidet sammen om å flytte Ingvaldsens snekkerverksted og bolighus fra Lektor Musums gt. 15 til Stiklestad Museum. Husene er flyttet og det er en stor glede at bygningene og historien er tatt vare på for ettertiden og at det i nær framtid kan drives aktiv formidling i bygningene.

Det er snakket med mange resurspersoner, **tusen takk til alle!**

Det rettes også en stor takk til alle som har skrevet ned historia vår. Arbeidsgruppa har lest mange artikler i Helgådalsnytt, Verdals historielags årbøker og skrifter, Verdalsboka og mye annen verdalshistorisk litteratur.

BEVARING OG VIRKEMIDLER

Stiklestad friluftsmuseum/bygningsvern

I Verdal har vi et flott friluftsmuseum på Stiklestad som består av over 30 bygninger, de fleste er fra 17-1800 tallet. Antakeligvis står den eldste bygningen fra norddelen av Trøndelag der, det er Ådalsvollburet fra 1600 tallet. Flere grender i Verdal er representert med hus på museumsområdet; bakeriet er fra Garnes, badstua fra Helgådal og husmannsplassen er fra Leirådalen. Det er også hus som er hentet utenfor kommunen, men er tidstypisk også for Verdal. Museet eies av stiftelsen Stiklestad Museum og driftes av Stiklestad Nasjonale kultursenter. [Her er en lenke til alle museumsbygningene med en kort beskrivelse.](#) De sist ankomne husene på folkemuseet er Ingvaldsens snekkerverksted og bolighus som ble flyttet til museet i 2021.

Kommuneplanens arealdel, vedtatt 26.04.2011, har generell bestemmelse og retningslinjer (punkt 1.7) om bevaringsverdige bygninger og miljø. Bestemmelsen angir hvilke verdier som kan kreves hensyntatt. Retningslinjene gir råd om høring av fylkeskommunen ift. SEFRAK-registrerte bygninger (bygninger bygd før 1900), om å se kulturhistoriske verdier i en større sammenheng og om aktsomhetsplikt ved funn av automatisk fredede kulturminner. Kommuneplanens arealdel er under revisjon.

Kommunedelplan for Verdal by, vedtatt 29.05.2017, har generelle bestemmelser og retningslinjer (punkt 1.8) knyttet til hensyn som skal tas til bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø.

Videre er 11 områder for bevaringsverdig bygningsmiljø vist i plankartet. Dette gjelder et område i Veita, stasjonsbygningen, Vektargata 1 og 15, Nordgata 25, 26, 28, 30, 32, M. B. Landstads gate 2, og Volhaugvegen 2. Tilhørende retningslinjer (punkt 7.2) angir hvordan verdiene i disse områdene bør hensyntas. Videre viser plankartet 45 områder som er båndlagt etter lov om kulturminner (punkt 7.3.2 i bestemmelsene). Dette omfatter for det meste automatisk fredede kulturminner samt Bakketun folkehøyskole som er fredet ved enkeltvedtak. Det er gitt egne bestemmelser for Haug middelaldersk kirkested, som er et automatisk fredet kulturminne. Enkelte kulturminner kan også være hensyntatt i reguleringsplan.

Kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse – KULA

KULA-registeret skal være et kunnskapsgrunnlag og forvaltningsverktøy for kommunene og andre myndigheter som påvirker og styrer utviklingen av landskap. Etablering av registeret er et oppdrag fra Klima- og miljødepartementet. Utvelgelsen av landskapene som har nasjonal interesse blir gjort i nært samarbeid med regional kulturminneforvaltning (fylkeskommunene og Sametinget) og kommunene blir involvert underveis i arbeidet. Trøndelag fylkeskommune skriver i brev til Verdal kommune at KULA Trøndelag kommer på høring i 2022. I møter med Riksantikvaren og Trøndelag fylkeskommune er det gitt informasjon om at det er to aktuelle områder i Verdal kommune. Stiklestadområdet og et område fra Inndalen, Sul og til svenskegrensa.

Virkemidler for skjøtsel, tilrettelegging og vedlikehold.

Noen eksempler:

Riksantikvaren

Riksantikvaren er et direktorat underlagt Klima- og miljødepartementet, og vi er departementets rådgiver i alle saker som gjelder kulturminner og kulturmiljø. Riksantikvaren er den overordnede kulturminnemyndigheten og ansvarlig for å sette i verk den nasjonale kulturminnepolitikken. Vi har et faglig ansvar overfor kommunene, fylkeskommunene, Sametinget, Sysselmeisteren på Svalbard og forvaltningsmuseene på kulturminnefeltet.

Kulturminnefondet.

Er en statlig tilskuddsordning og et lavterskeltilbud for private eiere av verneverdige kulturminner. Også frivillige lag og organisasjoner, enten de eier kulturminnene selv eller forvalter de på vegne av andre enn seg selv kan søke.

Stiftelsen UNI

Stiftelsen UNI er en allmenntilgjengelig stiftelse som skal støtte tiltak som verner mennesker og fortidsminner.

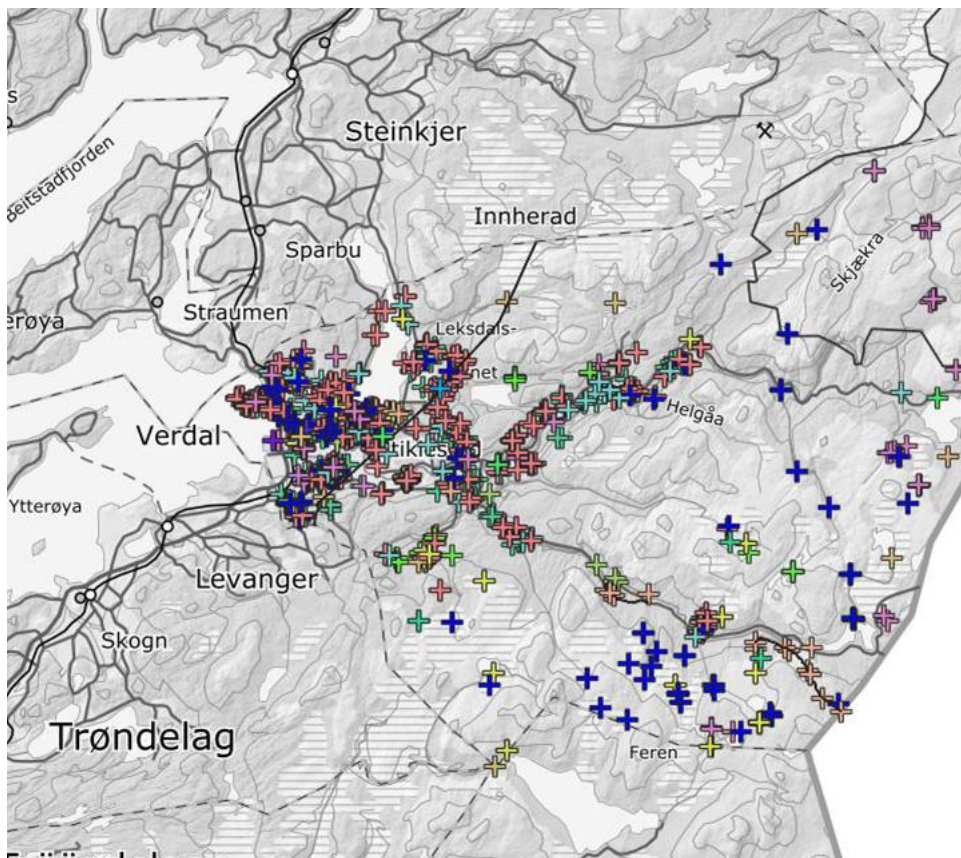
Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket SMIL

Landbruksdirektoratets tilskudd til tiltak som femmer natur- og kulturverdiene i jordbrukets kulturlandskap og reduserer forurensningen fra jordbruket.

TEMADEL OG TILTAKSDEL

Kart

Til temaplanen er det laget en kartløsning hvor vi har samlet mange ulike datakilder med kulturminner i en løsning. Blant annet er Riksantikvarens datasett tatt inn og det er laget ulike presentasjoner til datasettene. Per i dag er løsningen kun laget i et «spesialistverktøy» (QGIS), men på sikt er det mulig å lage en nettbasert publikumløsning.

Temaplan kulturminner har seks temadeler med en tiltaksdel for hvert tema.

Planen tar for seg faste kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap, både med og uten formelt vern. Dette er en del av den samla kulturarven. Den immaterielle kulturarven er ikke tatt inn i denne planen. Det er satt søkelys på seks historier det er naturlig at alle verdalinger kjenner til, og kan litt om, for å forstå den sterke historia vi har. Det er slaget på Stiklestad og olavshistorien, handel og industrihistoria, Verdalsraset/elv, Jamtlandsvegen – ferdseleia østover, den samiske og skogfinske historien og krigsminner i Verdal. Planen er delt inn i de seks temadelene med egen tiltaksdel for hvert tema.

Kulturminner som er valgt tatt inn i planen skal tas vare på. De er: «Ressurser, vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og framtidige generasjoner opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.» (Kulturminneloven § 1)

Til hver av tiltaksdelene er det knyttet mål, strategier og tiltak. Mål og strategier er hentet fra Kommuneplanens samfunnsdel. Det er to typer tiltak i denne planen. Det ene er tiltak som innebærer økonomiske ressurser og disse er tallfestet i planen. Det andre er tiltak som innebærer arbeidsinnsats i form av ansattressurs, lokaler o.l. Disse er beskrevet som «oppdrag». Tiltakene i planene skal revideres årlig i forbindelse med økonomi- og handlingsplan.

SLAGET PÅ STIKLESTAD OG OLAVSHISTORIEN VÅR

«*Dei stod på Stiklestad fylka til strid, den gamla og so den nye tid*»

Utdrag av diktet *Tord Foleson* av Per Sivle

Slaget på Stiklestad 29. juli i 1030 er en av de mest symbolserke hendelsene i norsk historie. Olav Haraldssons fall i slaget på Stiklestad og helgenkåringen i Nidaros året etter fikk dyptgripende betydning for fremveksten av det norske riket politisk, religiøst, rettsmessig og kulturelt. Konsekvensene utgjør en nasjonal og internasjonal arv som det norske samfunnet fortsatt bygger på.

Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK) ble ved stortingsvedtak i 1995 gitt et nasjonalt ansvar for formidlingen av Olavstradisjonen og olavsarven, et symboltungt, tusenårig arvegods.

Verdal kommune er deleier av SNK og det utbetales et årlig driftstilskudd fra kommunen til SNK. Verdal kommune har en avtale med SNK om bruk av manus og produksjon av Spelet om Heilag Olav. Spelet alene har i perioden 1954 til 2019 har hatt over 800.000 publikummere og blir ofte omtalt som «alle spels mor».

SNK har en utviklingsplan for 2021-2024: «Der fortellinger møtes». På SNK sin nettside står det: «SNK skal bidra til møter mellom mennesker og fortellinger som inspirerer til samtale, refleksjon og samfunnsenga-

sjement. På denne måten skal SNK være et museum som bidrar til livskraftig demokrati.» SNK har en prioritert satsing på dette. Det er igangsatt arbeid med den stedlige utviklingen av Stiklestad, hvor målet blant annet er en ny hovedutstilling.

Norge i tusen år - Nasjonaljubileet 2030

Verdal kommune arbeider sammen med SNK om en egen temaplan for jubileet i Verdal, som skal til politisk behandling i 2022. Jubileet i 2030 kan bli storslaget, men også noe mer: det kan bli viktig. Målet er å skape et jubileum som tar utgangspunkt i historien vår, men som også har stor betydning for nåtiden og framtiden. [Norge i tusen år - Nasjonaljubileet 2030](#)

Stiklestad kirke

Ifølge tradisjonen og fortellingene er Stiklestad kirke bygd over det stedet Olav Haraldsson falt under slaget på Stiklestad. Først ei trekirke og fra ca. 1180 steinkirka vi har i dag. Stiklestad kirke er fredet og er det viktigste enkeltstående kulturminne vi har i Verdal.

Verdal kommune har en liste over kirker og kirkesteder i Verdal og hvilken kulturminnestatus de har.

Stiklestad kirke

Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022-2030 har listet opp kulturmiljø som har regional og nasjonal verdi. Stiklestadområdet med Stiklestad kirke, Hegstadmarka, Hallemmarka og det gamle kirkestedet på Haug er på den listen. Verdal kommune ønsker å tilgjengeliggjøre fornminnefeltene på Hallem og på Hegstad for skolebesøk, innbyggere og turister.

Storhaugene

En av flere årsaker til slaget på Stiklestad, kan være at det var et maktsentrum her. Fylkesarkeologen Lars Forseth skriver at Verdal utgjør i antall kulturminner fra jernalder og funn et tyngdepunkt i Trøndelag. For eksempel er antallet storhauger på Innherred svært stort; og ca. 17 % av alle storhauger over 36-40 m i Norge ligger på Innherred med tyngdepunkt mellom Stiklestad og Sparbu. Det er derfor gode grunner til å gjøre storhaugene i Verdal attraktive for turisme og lokalbefolkning med god tilrettelegging og tilpasset informasjon. Dette må gjøres i samarbeid med aktuelle grunneiere.

Olavstøtta som står på Stiklestad i dag er et av de eldste bevarte offentlige minnesmerkene/monumentene i Norge. Olavstøtta og Olavshaugen eies og forvaltes av Fortidsminneforeningen. I nærheten av Olavstøtta ligger den 9 m lange Nazi-bautaen nede i jorden. Den ble innviet til det årlige landsstevnet i Nasjonal Samling i 1944, der Vidkun Quisling var til stede. Det har vært flere diskusjoner om at bautaen skal tas fram i lyset. Frykt for negative konsekvenser er grunnen til at Fortidsminneforeningen har valgt å la den ligge.

Olskjeda i Sul ble reist i 1954 etter initiativ fra Lensmann Jon M. Suul. Det er en bauta til minne om Olav Haraldsson sin natterast før slaget på Stiklestad i 1030. Jon M. Suul tok initiativet og var sentral i utviklingen av Natterast på Sul, som senere har blitt Spelet om Heilag Olav. Sagnet sier at Olav hentet vann og drakk fra kjelda. Etter det skal det ha vært både helsebringende og lykkebringende.

Rytterstatuen kom på plass på Stiklestad i 1973. Den er støpt i bronse og lagd av en av landets fremste billedhuggere, Dyre Vaa. Statuen framstiller Olav den Hellige, Norges evige konge. En vikingehøvding til hest med et gullkors i armen hevet mot himmelen. Dette er den ene av to rytterstatuer i Norge, den andre står foran slottet i Oslo og framstiller Karl Johan.

Olavsminner i Verdal
Verdal Historielag arbeider med en bok om alle olavsminner i Verdal og SNK arbeider med «Den digitale olavskilden» som en av satsingene til Nasjonaljubileet 2030.

SAMFUNNSMÅL SLIK VIL VI HA DET	SLIK GJØR VI DET	TILTAK	BESKRIVELSE	ANSVARLIG FOR TILTAKET	SAMARBEIDS- PARTNERE	ØKONOMI							
						KOSTNAD					FINANSIERING		
						2022	2023	2024	2025	2026	Eget budsjett	Økte kostn. i økon.plan	Eksterne tilskudd
MÅL 1.3													
Verdalsamfunnet ivaretar naturmangfold, kulturmiljø og et aktivt levende landbruk	Sikre viktige jordbruksområder, kulturlandskap og grøntområder mot nedbygging	Følge opp nasjonale lover og retningsligner og regionalplan for kulturmiljø.	Kontinuerlig	Plan og byggesak	Kulturkontoret	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag			
		Avtaler med grunneiere angående Hegstadmarka, oldtidveg som går inn til Hegstadmarka og Hallemsmarka	Stiklestad-ormådet er i regional kulturmiljøplan beskrevet som et område med regional og nasjonal verdi. Spesifikt er fornminnene på Haug, Hallem og Hegstad nevnt og Stiklestad middelalder kirke.	Kulturkontoret	SNK A/S, grunneiere	100000	100000	100000	100000	100000		x	
		Synliggjøring av aktuelle storhauger i Verdal	Verdal kommune skal informere og inspirere til at grunneiere som har storhauger på sin eiendom, synliggjør de.	Kulturkontoret	Grunneiere, Trøndelag Fylkeskommune		50000	50000				x	
		SMIL midler kan prioriteres til å fremme kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap. Viser til forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket §1	SMIL midler til forvaltning av kulturminner i Verdal skal prioriteres.	Landbruk		Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag			
	Legge til rette for mangfold av aktiviteter. Legge til rette for et variert friluftsliv der folk bor. Styrke natur- og kulturbasert næringsliv.	Vedlikehold omkring bauta og Olskjelda	Blandt annet gresslåing og opprensning av kilden osv.	Teknisk drift	Grunneier	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag			
MÅL 3.5													
Verdal møter framtida med kunnskap og kompetansekraft, og er ledende innen innovasjon og digitalisering	Være en aktiv deltaker i forskning, utvikling og innovasjon, både regionae, nasjonalt og internasjonalt	Delta i skoleprogram og Den kulturelle skolesekken	Leveres av SNK	Virksomhetsleder skole	Stiklestad Nasjonale Kultursenter								
		Sluttføre forskningsprosjekt, digital visualisering og rekonstruksjon av gravhauger i Verdal og vurdere videre forskning	Sluttføres vårhalvåret 2022 og videreføring vurderes.	Kulturkontoret	Nord Universitet, Trøndelag Fylkeskommune, Tindved kulturhage	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag				x	x

HANDEL OG INDUSTRI

«Kjære industri, kom og gjør mæ fri fra all bekymmer med kuskitt og med fjøs»

Fjøsvisa, Hans Rotmo

Kartet fra 1805 viser hvordan fossekraften ble utnyttet tidlig på 1800-tallet i Ulvillan. Som du ser finner vi vannsag flere steder, møller og et stamperi.

Industrisamfunnet i Ulvillan kan føres helt tilbake til før år 1500. Kilde: *Helgådalsnytt* utgave 1978, Johannes Overmo. I alt skal det finnes tomter etter mer enn 20 kvernhus langs Ulvillan, fordelt på 12 eiere. Møllevirksomheten i Ulvillan kan med sikkerhet føres tilbake til før år 1500. I 1650-60 årene ble de første vassagene tatt i bruk og det var fem i området og tre stamperier. Ulvillan kraftstasjon ble bygd i 1913-14 og det ble ledet energi fra Ullvillanvasskrafta utover bygda. Det foreslås en utredning for å finne ut om det er kulturminner fra industrisamfunnet i Ulvillan som bør tas vare på for ettertiden.

Verdalsøra som handelssted. Roald Veimo skriver at: «Det kan være naturlig å tidfeste etableringen av Verdalsøra som handelssted i 1680, da Rasmus Aagesen Hagen bygslet gården Maritvold og startet en etter hvert omfattende handelsvirksomhet. Rasmus ble borger av Trondhjem og hadde dermed privilegier til å drive handel. Fra slutten på 1600-tallet og i omkring 200 år framover var det til dels livlig handelstrafikk over bryggene på Verdalsøra. Vi vet ikke nøyaktig hvor mange «handelshus» og brygger det har vært langs elvebredden på Verdalsøra, men ifølge et panteregister fra 1874 var det da 11 brygger, 2 sjøboder og 4 pakkboder langs elva. Brygga ved Rostadgården,

eller «**Rostadbrygga**», er nå den eneste av disse bryggene som står igjen. Den er dermed det eneste konkrete og autentiske minnet vi har igjen etter denne viktige perioden for utviklingen av Verdalsøra og lokalsamfunnet omkring.» Rostadbrygga har vært flyttet flere ganger. I dag står den som en del av Moe-parken knyttet naturlig opp mot Rostadgården. Rostadbrygga bør tas vare på.

Bryggene lå på rekke og rad fra Jektmelen til Ørbrua. Akvarell av Steinar Berg. Fra boka «Heimer og Folk – Verdalsøra 1800-1940».

Det var særlig handelen med Jämtland som dannet grunnlaget for at Verdalsøra som tettsted vokste fram. Trelast og kobber (og i noen grad jernmalm) ble fraktet fra Jämtland, spesielt fra områdene omkring Åre og Huså bruk ved Kallsjøen. Herfra ble det i perioder fraktet store mengder kobber og trelast til Verdalsøra for utskipping. I retur gikk fisk og fiskeprodukter samt landbruksvarer fra «fjordstrøkene» i Trøndelag.

Veita er i dag en vernesone, og er vernet som tett trehusbebyggelse. Rostadbrygga ligger i denne vernesonen. Solveig Ness beskriver Veita som – «et gammelt handverkstrøk på Øra, Der var det blant annet smed, skredder, skomaker, urmaker, koppklinker, garver, flere fiskere, en fiskebutikk og flere hadde dyr og land var dyrket. Dette var sentrum på Verdalsøra

fram til jernbanen kom i 1904/05, da kjernen av sentrum flyttet seg østover.

Malså gruver, en gruvedrift som var det største bergverket i Verdal med en drift fra midten av 1700-tallet til 1918, med flere definerte driftsperioder. Smelteovnene i Malså ble bygget i 1875 og 1876. *Kilde: Helgådalsnytt 2020, Joar Nessemo.* I dag er det en smelteovn igjen, og den er i dårlig forfatning. Malsådalens venner har tilrettelagt området ved smelteovnen, gravene og graveminnene med informasjonsskilt og god merking. Det er i dag et viktig turområde og den merke stien er en av innfallsporene til Blåfjella-Skjækerfjella Nasjonalpark. Verdal kommune ønsker å arbeide sammen med Malsådalens venner om å få istandsatt den gjenværende smelteovnen.

Fasaden på Verdal rådhus er et synlig symbol på Verdal si kobling mellom landbruksbygd og industrisamfunn. Foto: Øyvind Malum

Teglstein og drensrør fra A/S Innherrad Teglverk på Stiklestad. Foto: Roald Veimo

Brudd

I Verdal kan en se rester etter flere brudd, mens det i andre brudd er full aktivitet. Eksempel er skiferbrudd i Sul, flere steder det de tok ut materiell til heiner og kalksteinsbrudd. Vi har i dag ingen oversikt over bruddene i Verdal og da flere brudd er og har vært til industriell benyttelse bør vi utrede og registrere bruddene.

A/S Innherrad Teglverk, teglverket på Stiklestad kom i gang med produksjon av teglstein og drensrør fra høsten 1958 og var den første industrietableringen i Verdal etter 2. verdenskrig. Bakgrunnen for etableringa var målet om å skaffe mer dyrka mark til de mange småbrukene som manglet jord, der utfordringen var å få drenert jorda, og å skaffe flere arbeidsplasser. *Kilde: Etterkrigstida i Verdal, Verdal historielag 2020, Roald Veimo.*

Verdal rådhus, Steinkjer rådhus og Trones gård, som i dag er fredet, er eksempler på tegl-bygninger med stein fra teglverket på Stiklestad.

Vidar Segtnan skriver i boka «Etterkrigstida i Verdal» et kapittel som handler om «*Da storindustrien skulle komme til Verdal - et drama i mange akter.*» Kort oppsummert handler kapitlet om at Hafslund gjorde flere forsøk på å etablere en industrisatsing i Verdal. Det lyktes de ikke med, men det forsøket på industrisatsing ble helt avgjørende for i utviklingen av næringslivet i Verdal. Uten tilgang til et moderne havneanlegg, strøm og et svært velegnet industriområde på slutten av sekstitallet ville aldri Verdal kommet i posisjon verken som SIVA-anlegg eller som mekanisk verksted for oljeindustrien.»

Lille julaften 1968 kom gladmeldingen om at Verdal skulle bli et av SIVA sine tre første industrivekstanlegg i Norge. – Og ute i Nordsjøen ble det i oktober 1969 gjort store oljefunn som skulle gjøre Norge til en oljenasjon, og Verdal til en ledende industrikommune.

Aktuelt forskningsprosjekt

Kulturtjenesten har undersøkt mulighet og kostnad for å gjennomføre et større forskningsprosjekt. Forutsetningen er at en faghistoriker arbeider med en bokutgivelse av en bredt orientert lokalhistorie om Verdals utvikling fra bondesamfunn til industrisamfunn og videre mot et mer postindustrielt orientert samfunn. Det finnes lite historiefaglig litteratur om Verdals nyere historie. En historiebok fra Verdal vil dermed kunne fylle et tomrom og vil dekke et behov for kunnskap hos lærere, journalister, kommunalt ansatte, politikere og lokalbefolkningen ellers. Forskningsprosjektet vil ha en kostnad på ca. tre millioner fordelt på tre år. Resultatet vil være ei bok på 300 – 350 sider, inkludert illustrasjoner. I etterkant av et slikt forskningsprosjekt må kommunen vurdere hvilke kulturminner som finnes fra denne tidsperioden, og som må tas vare på for ettertiden.

SAMFUNNSMÅL SLIK VIL VI HA DET	SLIK GJØR VI DET	TILTAK	BESKRIVELSE	ANSVARLIG FOR TILTAKET	SAMARBEIDS- PARTNERE	ØKONOMI							
						KOSTNAD					FINANSIERING		
						2022	2023	2024	2025	2026	Eget budsjett	Økte kostn. i økon.plan	Eksterne tilskudd
MÅL 3.5													
Verdal møter framtida med kunnskap og kompetansekraft og er ledende innen innovasjon og digitalisering	Være en aktiv deltaker i forskning, utvikling og innovasjon både regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Bidra til kulturminner og kulturmiljø kan være grunnlag for næringsutvikling og nyskaping.	Kartlegge kulturminner i Ulvilla.	Er det kulturminner fra industrisamfunnet i Ulvilla som bør tas vare på for ettertiden?	Kulturkontoret	Ressurspersoner	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag				
		Forskningsprosjekt og bokutgivelse av Verdals nyere histore.		Kulturkontoret				1000000	1000000	1000000		x	x
		Kartlegge steinbrudd i Verdal.	Er det kulturminner fra steinbruddsindustrien som bør tas vare på for ettertiden?	Kulturkontoret	Ressurspersoner			Oppdrag	Oppdrag				
MÅL 1.5													
I Verdal har vi et attraktivt kommunesenter og livskraftige grender med gode møteplasser for alle.	Samarbeid med frivillige organisasjoner	Sette i stand Rostadbrygga	Kommunen bistår Øras Vel med søknadsskriving til en istandsettelse av Rostadbrygga	Øras Vel	Kulturkontoret, Fortidsminneforeningen, elever vgs og Letnes arkitektkontor	Oppdrag	Oppdrag						
MÅL 2.6													
I Verdal finnes det tilstrekkelige og egnede arenaer til å oppleve og utøve et bredt spekter av kultur-, fritids-, og friluftaktiviteter	Legge til rette for et variert friluftsliv der folk bor. Samarbeid med frivillige organisasjoner	Sette i stand masovnen i Malsåдалen	Kommunen bistår Malsåдалens Venner med søknadsskriving for å få til en istandsettelse av Masovnen	Helgådal IL/ Malsåдалens venner	Kulturkontoret	Oppdrag	Oppdrag						
ANNET													
	Folkeopplysning	Lage en form for informasjon som henger synlig inne i Verdal rådhus	Om tegelsteinens opprinnelse og symbol på koblinga vår mellom landbruksbygd og industrisamfunn	Kulturkontoret og samfunnsutvikling			2000				x		

VERDALSRASET / ELV

«Elva går leirgrå sin sjølveigne veg»

Fra Verdals songen av Bjarne Slapgard / Lars F.B. Minsaas

Verdalsraset som gikk natta mellom 18. og 19. mai i 1893 tok meg seg 105 gårder og 116 personer døde og flere hundre ble hjemløse. 55 millioner kubikkmeter masse raste ut. Det anslås at Verdalsraset var mellom 25 og 40 ganger så stort som raset som gikk i Gjerdrum natt til 30. desember 2020 hvor ti liv gikk tapt.

Minnesmerker og utkikkspunkt

I Verdal historielags hefte om Verdalsraset står det: «På grunn av de ekstraordinære forholdene måtte 33 av de omkomne i raset begraves på en uinnvigd gravplass på Lysthaugen. På årsdagen etter raset ble gravplassen vigslat. Samtidig ble en minnestøtte over de som var gravlagt der avduket. Gravplassen ble vigslat av prost Rode, og avdukingen av minnesmerket ble foretatt av statsråd Holst. Ca. 1300 personer overvar høytideligheten.»

Det er viktig for kommunen å ta godt vare på Lysthaugen minnelund og utkikkspunkt, samt å ivareta utkikkspunktet på Jermstad. Disse stedene er sentrale i å formidle den grufulle rashistorien for ettertiden. Det er også viktig å ta vare på minnesmerket som er reist i Raset, i ærbødighet over de som tok til på nytt etter Verdalsraset i 1893 og som har bidratt til at både Raset og Nessleira i dag er fruktbare og veldyrkede landskap.

En bør kartfeste alle ras som har gått i Verdal.

Hærfossen

12. september 1893 er en skjebnesvanger dato for Helgådals historie, bare fire måneder etter Verdalsraset rammet en ny katastrofe befolkningen i Verdal.

Elva Helgåa tok seg nytt løp og Hærfossen ble liggende tørt. Elva tok flere leier før den fant leia omtrentlig som den har i dag. I det tidsrommet gikk det flere større ras som også tok dyrkamark og menneskeliv. I 1894 ble et forebyggingsarbeid igangsatt ved Malså. Et byggverk som fortsatt holder Malså på plass i Volla fossen, og forhindrer at elva glir av berget.

«Fem gutar skulle på skolen gå» er inskripsjonen på en minnebauta som står i Røesgrenda. Da elva tok nytt løp grov den seg dypere og bredere og der det før hadde vært enkelt å ta seg over elva ble det nå vanskelig. Det ble bygd en løpestreng over elva. Den 11. oktober 1921 skulle fem skolegutter dra seg over i kassen, da ulykken skjedde. De skulle på skolen i Volden, men guttene mistet livet. Fire i den flomstore elva, mens en døde da de fikk han på land. Minnebauta er satt opp i Røesgrenda av Helgådal IL/Helgådalsnytt. Kilde: Helgådalsnytt, flere utgaver.

Verdalselvsprosjektet som pågår i dag har som mål å utvikle Verdalselva som opplevelses- og aktivitetsarena gjennom å øke tilgjengeligheten til naturområder og kulturminner nært bo-områdene i kommunen.

I heftet om Verdalsraset beskriver Verdal historielag det slik: «Angst og redsel fulgte i kjølvannet av tragedien. Tilværelsen ble totalt forandret for de, som overlevde. De fleste av dem hadde mistet ett eller flere familiedlemmer. Alle hadde mistet noen de kjente. Og svært mange mistet også både hus, eiendom og levevei. Men tida – og naturen legger alle sår. Etter som årene gikk, grodde såret i rasområdet til. Folk flyttet tilbake og skapte seg nye fine heimer i området. I dag er det vanskelig for en utenforstående å skjønne at disse heimene står på det som for hundre år siden var et hav av grå leire.»

SAMFUNNSMÅL SLIK VIL VI HA DET	SLIK GJØR VI DET	TILTAK	BESKRIVELSE	ANSVARLIG FOR TILTAKET	SAMARBEIDS- PARTNERE	ØKONOMI							
						KOSTNAD					FINANSIERING		
						2022	2023	2024	2025	2026	Eget budsjett	Økte kostn. i økon.plan	Eksterne tilskudd
MÅL 2.5													
I Verdal finnes det tilstrekkelig og egnede arenaer til å oppleve og utøve et bredt spekter av kultur-, fritids- og friluftaktiviteter.	Legge til rette for mangfold av aktiviteter. Legge til rette for et variert friluftsliv der folk bor. Styrke natur- og kulturbasert næringsliv.	Lage en liste for skjøtsel og vedlikehold av kulturminner knyttet til Verdalsraset	Minnelunden på Lysthaugen. Informasjonstavler og utsiktspunkt Lysthaugen og Jermstad. Minnesmerket i Raset (Bureisere)	Lage liste Kulturkontoret, Årlig gjennomføring av tiltak Teknisk drift	Ressurspersoner	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	x		
		Kartfeste alle ras som har gått i Verdal.		Kart og geodata	Ressurspersoner			Oppdrag	Oppdrag				
		Utrede en ruteomlegging, og ny skilting av området ved Hærfossen.	Utrede situasjonen angående råtne broer, sikkerhet og undersøke med grunneiere og Helgådal IL om å lage ny rute for sti og nye informasjonstavler	Kulturkontoret	Utredes			Oppdrag					
MÅL 3.3													
Verdal er en attraktiv reiselivsdestinasjon	Styrke natur og kulturbasert næringsliv	Formidle kunnskap om kulturminner langs elvene (Helgåa og Verdalselva) så som tømmerfløting, laksefiske, ulike ras m.m.	Informasjonstavler i forbindelse med prosjekt Verdalselva	Samfunns-utvikling	Kulturkontoret og Teknisk drift	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	x		

JAMTLANDSVEGEN

«Den vegen i landet hvor de historiske minnesmerkene står tettest»

Verdal historielags skrifter 45

Ferdselsvegen mellom Sverige og Norge, mellom Jämtland og Trøndelag gjennom Verdal, har i lang tid vært en viktig forbindelseslinje og handelslinje - hvor langt tilbake vet vi ikke, men vi vet at vi har gamle ferdselsårer i fjellet.

I Verdal historielags jubileumsskrift om Jamtlandsvegen kan en lese: «Ferdselsleia gjennom dalføret har opplevd flere kongeferder. Her kom Olav Haraldsson på veg til Stiklestad. Sannsynligvis var det også oppover Verdalen Kalv Arneson tok leia da han reiste til Gardariket for å hente hjem Olavs sønn Magnus til ny konge i landet. Her kjørte Kong Karl Johan i egen karjol og med stort følge da vegen som fikk hans navn ble åpnet i 1835. Barnebarnet Oscar II benyttet den relativt nye kommunikasjonsleden under sin kroningsferd til Nidaros i 1873.» Ved den nye St. Olavs bru, står kongesteinen som ble signert av kong Olav V besøkte stedet i 1980.

Statens vegvesen har en Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner «Vegvalg» fra 2002.

Karl Johans vei er med i Statens vegvesen sin verneplan, med hellebru og fire hvelvbruer. Vegen er 17,5 km lang og inkluderer Kong Karl Johans Klev. Siden 1985 har vegvesenet hatt ansvaret for restaurering av vegens murverk.

Veganlegget ble påbegynt i 1821 og var ferdig både på norsk og svensk side i 1835. Det ble betraktet som et resultat av stor ingeniørkunst. Det var den svensk-norske kongen Karl Johan som fikk bygd kjørevegen som skulle lette ferd-selen, og varetransporten mellom de to landene, og vegen ble også oppkalt etter ham. Vegen ble avløst av den nye Jamtlandsvegen i 1863. Kilde: «Vegvalg» 2002.

Vegvokterboligen

Statens vegvesen eier Vegvokterboligen med tilhørende bur og uthus som ble satt opp på Stiklestad friluftsmuseum i 1987. Bolighuset og bur ble flyttet fra Vaterholmen mens uthuset er en rekonstruksjon av en uthusbygning fra Vemundvik ved Namsos. Boligen ble innkjøpt av staten i 1870 til bruk for en av de første fire vegvoktere i Norge. Disse riksvegvokterstillingene ble opprettet i 1866, og var starten på et moderne vegvesen med fast ansatte arbeidere.

Vegvokterboligen slik den står i dag på Stiklestad friluftsmuseum.

Fylkesvei 72 – Fv72 Jamtlandsvegen går i dag fra E6 ved Stamphusmyra til svenskegrensa på Åbofjellet.

Vedlagt er de nye informasjonstavlene som er satt opp langs Jamtlandsvegen:

1 Helloporten	10 Vaterholmen
2 Kvinnfjellet	11 De Verdalske
3 Bergugleberget/
Bergylen	befestninger
12 Kleivdalskjerka
4 Kanonatallen	13 Kleivdalen
5 Storinvaldstøtta	14 Karolinergrav i Sul
6 Visborgstøtta	15 Risvassbekken
7 Steinsvåttån	16 Olskjelda
8 Tacksamhet	17 Skavhaugstøtta
9 Blokkhuset	18 Stene Skanse

[Verdal historielag har en oversikt over minnesmerker langs Jamtlandsvegen og Karl Johans veg.](#)

SAMFUNNSMÅL SLIK VIL VI HA DET	SLIK GJØR VI DET	TILTAK	BESKRIVELSE	ANSVARLIG FOR TILTAKET	SAMARBEIDS- PARTNERE	ØKONOMI							
						KOSTNAD					FINANSIERING		
						2022	2023	2024	2025	2026	Eget budsjett	Økte kostn. i økon.plan	Eksterne tilskudd
MÅL 2.5													
I Verdal finnes det tilstrekkelig og egnede arenaer til å oppleve og utøve et bredt spekter av kultur-, fritids- og friluftaktiviteter.	Legge til rette for mangfold av aktiviteter. Legge til rette for et variert friluftsliv der folk bor. Styrke natur- og kulturbasert næringsliv.	St. Olavs bru, årlig skjøtsel og en ny informasjonstavle.	Rydding av vegetasjon rundt alle kulturminner som ligger ved St. Olavs bru, hver sommer. Lage informasjonstavle med beskrivelse av kulturminner i området ved brua.	Kulturkontoret	Ungdom som er på sommerarbeid i Verdal kommune. Verdal historielag.	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	x		
		Skjøtsel for Stene Skanse, Visborgstøtta og Ola Skavhaustøtta. Grunneieravtale for Stene skanse.	Avtale med en frivillig organisasjon. Avtalen innebærer gresslåing av områdene Stene skanse, Visborgstøtta og Ola Skavhaugstøtta. Videreføring av grunneieravtale Stene skanse	Kulturkontoret	En frivillig organisasjon	30000	30000	30000	30000	30000		x	
		Sikre ankomstveg til De verdalske befestninger	Verdal kommune har signert en avtale med Forsvarsbygg hvor kommunen har tatt på seg ansvaret for tilkomstveier til Nordre- og Søndre galleri og Blokkhuset.	Teknisk drift			500000	30000	30000	30000		x	
MÅL 3.3													
Verdal er en attraktiv reiselivsdestinasjon	Styrke natur og kulturbasert næringsliv	Utrede hvordan en ivaretar funn fra Karolinernes inntog i Verdal.	Det er gjort en rekke funn fra Karolinernes inntog i Verdal. Det foreslås å utrede hvordan vi på best måte kan ta vare på de funnene for ettertiden.	Kulturkontoret	Tor Martin Nordtømme				Oppdrag	Oppdrag			
		Registrere Karolinergrava på Lillemoen som kulturminne	Bauta over karolinere som mulighens ble gravlagt på Lillemoen i 1718 eller kanskje på nyåret 1719	Plan og byggesak		Oppdrag					x		

SØRSAMISK URFOLK OG SKOGFINSK MINORITET

Gaskelaante «det midterste landet» eller «landet i mellom»

Kilde: Åke Junge

Trøndelag er en del av det sørsamiske området. Samene har status som urfolk i Norge og Sametinget er ansvarlig myndighet for de samiske kulturmiljøene.

Samisk historie i Sul og fjella omkring, er tittelen på en bok utgitt i 2017, den beskriver de eldste spora etter samer i Gaskelaante (Færen) og de eldste dokumenter. I boka er det kart, omtale av spor etter samer og det samiske i stedsnavn og om reindrift i Sul-området. Boka er utgitt i et samarbeid mellom Trøndelag Fylkeskommune, Verdal kommune, Sametinget og resurspersonene Åke Junge og Jan Persson. *Samisk historie i Vera* er arbeidstittelen på en ny bok som er under arbeid med samme faggruppe.

Registrering av samiske kulturminner i Verdal.

Fra 2018 er det registrert ca. 80 samiske kulturminner i Verdal. De vitner om en rik og variert historie, med vekt på fiske, jakt og fangst. Alle samiske kulturminner fra 1917 eller eldre er automatisk fredet. Nidarheim boligeiendom er fredet, og står i dag på Fleskhus. Tømmerkassen er flyttet flere ganger og har vært en del av den samiske bosetninga i Volhaugen. Den er viktig å ta vare på.

I dag har vi ingen reindriftseiere som bor i kommunen, men fjell og utmark benyttes aktivt som beiteområde. Det har vært, og er stor samisk aktivitet i Verdal. Vi har en så tydelig og stor samisk arv som bør løftes mer fram i lyset og et virkemiddel er å utrede muligheten for at Verdal kommune får samisk kommunenavn, som synliggjøres ved skilting.

Daniel Mortenson ble født på Skalstufjellet, og i Verdal kirkebok fra 1850 – 1869 står det oppført at den 30. desember i 1860 ble han døpt i Vuku kirke. Han hadde gamme ved Brenntjøna da han dreiv med rein i Verdal fra 1895 – 1900. Daniel var en av de fremste pionerene i arbeidet med å organisere samene til kamp tidlig på 1900 tallet. Han stiftet lokale sameforeninger både i Søndre og Nordre Amt rett etter 1905. Han var en av lederne for det første samiske landsmøtet i Trondheim i 1917, der han var dirigent for møtet. Han ble valgt til leder av lovkomiteen som ble oppnevnt av landsmøtet. Han ga ut sameavisa *Waren Sardne* i to perioder fra 1910-1913 og fra 1922 fram til sin død i 1924. Han er gravlagt i Røros. Kilde: *Samisk historie i Sul og fjella omkring*.

Tronsmoen, Vera. Foto: Aud Lien Sellæg

Skogfinner

På regjeringens hjemmeside under temaet nasjonale minoriteter står det: «Grupper med langvarig tilknytning til landet defineres som nasjonale minoriteter, i Norge er dette kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, romer og romanifolk/tatre. Skogfinner er en betegnelse som brukes på finnene som flytta fra Finland for å bosette seg i Sverige og Norge på 15- og 1600-tallet.» Det finnes i dag over en halv million etterkommere fra de

første skogfinnene som kom til Norge. Den første omtalen av skogfinner i Vera har vi funnet i Helgådalsnytt i 1979-utgaven, men det var i 2012 at befolkningen i Verdal virkelig ble klar over denne delen av historien. Sissel Kristin Hermann skrev manuset og satte opp den første utgaven av Veresspelet om skogfinnene som kom til Vera på slutten av 1700-tallet. Marte Heie Hallem har helt nylig lagd en dokumen-

tarfilm og skrevet ei bok med tittelen Fremmed blod. Stiklestad Nasjonale Kultursenter er i gang med et større arbeid knyttet til skogfinsk bosetting i Verdal, og har etablert kontakt med Norsk skogfinsk museum, Trøndelag Fylkeskommune og Verdal kommune. Verdal kommune har gitt et økonomisk tilskudd til Scene Midt for å skrive en rapport om bosetting i Vera og Helgådalen.

SAMFUNNSMÅL SLIK VIL VI HA DET	SLIK GJØR VI DET	TILTAK	BESKRIVELSE	ANSVARLIG FOR TILTAKET	SAMARBEIDS- PARTNERE	ØKONOMI								
						KOSTNAD					FINANSIERING			
						2022	2023	2024	2025	2026	Eget budsjett	Økte kostn. i økon.plan	Eksterne tilskudd	
MÅL 3.5														
3.5 Verdal møter framtida med kunnskap og kompetansekraft, og er ledende innen innovasjon og digitalisering.	Være en aktiv deltaker i forskning, utvikling og innovasjon, både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.	Bokutgivelse om sørsamer i Vera	Bokutgivelse	Kulturkontoret	Sametinget, Trøndelag Fylkeskommune og ressurspersoner	Oppdrag	Oppdrag					x		x
		Utrede muligheten for et prosjekt angående skogfjnnene og folk på vandring i Vera og Verdal.	Utrede sammen med SNK, TRFK, VK og evt. flere	Kulturkontoret	En frivillig organisasjon			Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag				
MÅL 3.2														
3.2 Verdal er stolt vertskap for nasjonaljubileet 2030 – den største begivenheten i vår levetid.	Arbeide for å skape eierskap og begeistring hos innbyggere og næringsliv.	Utrede om muligheten for at Verdal kommune får et samisk kommunenavn innen 2027, som i jubileumsstafetten er året for samisk tilhørighet	Finne ut hva som er kriteriene, finne ut hva det medfører av arbeid og kostnad og finne ut om det er politisk vilje	Kulturkontoret	Trøndelag Fylkeskommune, Sametinget, Sørsamisk språkråd	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag	Oppdrag				

KRIGSMINNER

«Gløsm ailler bildet om fred igjen fra vårn nitten hunder førtifæm.»

Fra Flyktningelosen, Marte Heie Hallem

Det som omtales her er minner og minnesmerker knyttet til 2. verdenskrig. Øvrige krigsminner er knyttet til ferdsselsleia østover og er omtalt i temadelen *Jamtlandsvegen*.

Krigskirkegården på Ørmelen. Foto: Øyvind Malum

Krigskirkegården på Ørmelen

På informasjonstavla som er satt opp ved krigskirkegården kan en lese:

Behovet for sovjetisk arbeidskraft var nært knyttet til tyskernes syn på Norge som et skjebneområde. Krigsfangenes innsats betydde mye for utbyggingen av norsk infrastruktur. De ble satt inn i utbyggingen av Nordlandsbanen, Riksveg 50(E6), tunneller, befestninger og flyplasser. 26. januar 1945 stoppet et tog på Verdal stasjon. Det kom fra Nord-Norge. Ut av vognene, lastet som i en dyretransport, kom 300 sovjetiske krigsfanger. En måned seinere var 31 av dem døde. Krigskirkegården på Ørmelen er deres siste hvilested. I 1951 bestemte norske myndigheter at alle sovjetiske krigsgraver skulle flyttes til en egen krigskirkegård på øya Tjøtta på Helgelandskysten. Dermed ble mange kors og monumenter fjernet andre steder. Ørmelen krigskirkegård er en av få vel bevarte.

Minnebautaen i Moe-parken

Er reist av Motstandsgruppen 1940-1945 og ble avduket 8. mai 1984. Foreningen ble stiftet 7. juni 1945 med det formål å få tatt vare på bygdas-krigs og okkupasjonshistorie fra åra 1940 – 1945. Før Motstandsgruppen ble oppløst ga de minnebautaen til Verdal kommune med oppfordring om å ta godt vare på den. Kilde: *Verdalsboka krig - okkupasjon – motstand*.

Bauta, Stiklestad kirkegård

Er reist av Verdal ungdomslag med Per Stiklestad i spissen for arbeidet. Kilde: *Bjørn Iversen*. På bautaen står navnene til Gunnar Oskar Ahlgren, Torolf Getz Wold og Jostein Blomberg, som falt for landet sitt. Jostein Blomberg og Torolf Getz Wold er begge jordfestet på Stiklestad kirkegård 17. mai 1940. Gunnar Oskar Ahlgren ble gravlagt på Stiklestad kirkegård 22. mars 1943. Kilde: *Verdalsboka krig - okkupasjon – motstand*.

Flysetra/Flyvollen

Flysetra er stedet Henry O. Rinnan ble tatt i 1945. Beklageligvis er husene på setra råtnet ned, bare noen få stokker vitner om at her har det stått et hus. Helgådalen IL har satt opp en tavle på setra med informasjon fra maidagene 1945.

Grenselosene

Det er satt opp minnesteiner for grenselosene på rasteplassene ved Skjækerfossen og ved St. Olavs bru.

SAMFUNNSMÅL SLIK VIL VI HA DET	SLIK GJØR VI DET	TILTAK	BESKRIVELSE	ANSVARLIG FOR TILTAKET	SAMARBEIDS- PARTNERE	ØKONOMI								
						KOSTNAD					FINANSIERING			
						2022	2023	2024	2025	2026	Eget budsjett	Økte kostn. i økon.plan	Eksterne tilskudd	
MÅL 3.3														
Verdal er en attraktiv reiselivsdestinasjon	Styrke natur og kulturbasert næringsliv	Dialog med Krigsgravtjenesten i Kultur- og likestillingsdepartementet og finne ut hvilket vern/beskyttelse krigskirkegården og området omkring skal ha framover.	Viktig i forhold til videreutvikling av Ørin og utbygging av ny E6.	Kulturkontoret	Plan og byggesak	Oppdrag	Oppdrag							
		Lage en informasjonstavle som settes opp i Moe-parken.	Informasjonstavla skal inneholde informasjon om de ulike elementene i parken, blandt annet minnebautaen fra 2. verdenskrig	Kulturkontoret		Oppdrag					x			
		Vurdere oppgradering av skilt Flysetra	Helgådal IL har satt opp skilt ved Flysetra. Det er usikkerhet om forfatningen på dette skiltet.	Geodata (Alf Roksvåg)	Heglådal IL, Verdal kommune		Oppdrag				x			

Utdrag fra Verdalsboka krig-okkupasjon og motstand:

Jakten på Rinnan-banden i Helgådalsfjella 10. - 15. mai 1945.

Olav Sagvold, som var med da Rinnan ble tatt, forteller hvordan han opplevde dette.

«På Flysetra, gikk jeg meg rett på Rinnan og følget hans! Kom opp en kneik, da jeg plutselig får se dem, bare 30 meter unna. Jeg huket meg øyeblikkelig ned og fikk heldigvis gitt tegn til de andre. Ganske snart kom det hvitt flagg, både gjennom det ene vinduet og opp murpipa. En uredd soldat, korporal Magne Solheim, gikk fram; ut kom Henry Rinnan og fem personer til. Rinnan ropte at han hadde noe å si, han ville forhandle om overgivelsen, og var nok engstelig for at han skulle bli skutt på med det samme. Men det var bare ett vilkår, - Solheim svarte at de var omringet av 100 mann, og hvis de ikke øyeblikkelig kastet våpna og overga seg ble de skutt på flekken. Rinnan fant det da best å kaste revolveren. Han skulle ha visst at vi bare var åtte mann!

Flysetra ligger langt fra folk. Selv om Rinnan og folket hans var avvæpna, var vi på ingen måte ferdig med oppdraget. Fangene skulle bringes fram til bygda. De gikk med på å ta seg fram på egne bein, hvis vi lovte å ikke gjøre dem noe. Det var underlig å se Henry Oliver Rinnan, en småvokst «slåvå» som snubla og subba der han gikk unna framover fjellet fra Flysetra, og jeg tenkte på at der hadde vi tyskeres farligste mann i Norge under krigen.

Jeg sa til ham, at jeg aldri kunne ha drømt om at jeg skulle være med på å ta ham akkurat her i dette terrenget. «Hva slags kar er du, da?» . «Det kan det vǎrrå det sammå om» sa jeg, «men æ hi nu hjelpt mang vekk ifrå klørom på dæ, æ». - «Å ja, du er en av dem, sa han. Jeg har visst om dere lenge, men har ikke fått noe tak på dere, » svarte Rinnan.

Var det ikke merkelig – helt siden sommeren 1940 hadde folk rømt over til Sverige ved å ta seg fram her oppover Helgådalen, og siden 1942 hadde vi drevet organisert losing av flyktninger, uten at Rinnan hadde klart å rulle opp organisasjonen vår. Men når Rinnan sjøl skulle prøve å unnslippe, «stjal» han faktisk flyktningeruta vår!

Spillet er slutt - Henry Rinnan

DET LENGSTE KYSSSET

VERDAL KOMMUNE

HINT
Teaterproduksjon og skryppeteater

Teaterverkstedet
innspill

Oppstilling må tales i alle treets forhold, også kjærligheten. I det lengste kysset er en kjærlighetshistorie over tretti år - og underveis forandrer samfunnet og menneskene seg.

Oppsett og regi: Endvold Kulturhage

Spellet om Heilag Olav

Endvold Endvold
Hanne Skille Reitan
Mark Adgeide Andreassen
Jonas Hovind
Frank Ottar Hage
Evelyn Skarvheim
Larsen Hage
Maj Mørstadd
Roger Skom

25. 27. 28. 29. juli
Stiklestad

PISTOLPOJKEN

AV HANS ROTMO
REGI KALLE GARLI

PREMIÈRE 25. AUGUST

29. 31. AUGUST
1. 2. 5. 7. 8. 9. 14.
15. 16. SEPTEMBER

INNDALE GRENDHEUS

GRENSEGANG

Veresspelet 2017

- ET MINNE OVER «ULYKKEN I VERDALEN» 18. MAI 1893

Verdalslaboriet

TEKST: HANS ROTMO MUSIKK: ASGIR SKROVE

HANNE SKILLE REITAN
TORE B. GRANÅS

PREMIÈRE AV 20 SANGERE I VERDALEN

STIKLESTAD
19. 20. MAI

TEATER Stiklestad Nasjonale Kultursenter
stiklestad.no / 740 44 200

FLYKTNINGE-LOSEN

HISTORISK MUSIKKTEATER AV MARTE HALLEM

REGI ESPEN LØVÅS
REGIASSISTENT ARNSTEIN LANGÅSSVE

SPILES MELLOM 12.-21. JUNI KL. 20.00
BORGÅRDEN, STIKLESTAD
NASJONALE KULTURSENTER

LINE HEIE HALLEM
LAVRANS HAGA
OLE CHRISTIAN GULLVÅG
40 LOKALE AKTØRER

BILLETTER
740 44 200

SCENE MIDT STIKLESTAD

Styggdalspelet

2013
Av Hans Rotmo

Husmannsplassen
Stiklestad

25. 26. 29. & 31. mai
1. 5. 7. 9. 12.
14. & 16. juni

Helt nyskrevet siste episode!
Instruktør: Kalle Garli

Episode 8
Brolloppet

Billetter: Dillan Event
Tlf: 918 39 989
www.dillanevent.no

Trønder-fluiss
- levende engasjert!

MUSIKKTEATER AV HANS ROTMO

FOLKEHELTEN

MUSIKK GJERMUND LARSEN REGI ÅRNULF HAGA

MALSÅSPELET

AV HANS ROTMO
REGI KALLE GARLI

PREMIÈRE 20. FEBRUAR

FORESTILLINGER:
22. 24. 26. Februar
1. 3. 5. 8. 10. 12. mars
Alle dager kl. 19.00

Sted: Bjartan samfunnshus
Arranger: Hølgådal IL Teater

BILLETTER: KULTUR.NO

VERDAL COOP MESA OG VIKRI | LEVANGER NARVEEN HAGA TEATRET
INDBY COOP | FROSTA COOP | STENINGEN NARVEEN HAGA

FREMME I BLOD